

Череп А.В.¹, Олейнікова Л.Г.², Веремієнко О.О.³, Кіндій П.Р.⁴

ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН СВІТУ ЩОДО РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ

Встановлено, що ринок цінних паперів є дуже масштабним і ризикованим для фінансової безпеки нашої країни. Визначено, що фондовий ринок є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, в тому числі і України та з його допомогою здійснюється перелив інвестиційних ресурсів і капіталу з однієї галузі в іншу, тобто відбувається автоматичне регулювання інвестиційних процесів в економіці країни і регіонів. Зазначено, що чим правильніше і ефективніше буде працювати фондовий ринок, тим швидше й інтенсивніше розвиватиметься економіка країни. Виокремлено особливості фондового ринку України, його класифікацію та структуру. Досліджено фондові ринки провідних країн світу та фактори і ризики, що впливають на обсяги міжнародних операцій з цінними паперами.

З розвитком ринкових відносин все більша роль відводиться цінним паперам. Ринок цінних паперів є невід'ємним елементом ринкової економіки. Фондовий ринок із супутньою йому системою фінансових інструментів - сфера, в якій формуються фінансові джерела економічного зростання, концентруються і розподіляються інвестиційні ресурси. Доведено, що у нинішній час в нашій країні поступово розвивається ринок цінних паперів. Практично усі суб'єкти економічних відносин, безпосередньо стикаються з обліком операцій з цінними паперами, а значить, виникає потреба враховувати в практичній діяльності особливості операцій з цінними паперами, так чи інакше, брати участь на ринку цінних паперів, тож запропоновано завдання, які доцільно реалізувати задля забезпечення ефективності функціонування фондового ринку України.

Ключові слова: ринок цінних паперів, фондовий ринок, ризики, фактори, завдання, світова біржова торгівля, активи.

Рис. 2. Літ. 7.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-275-242-249

Cherep A.V., Oleynikova L.H., Veremieienko O.O., Kindii P.R.

EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD CONCERNING THE DEVELOPMENT OF THE STOCK MARKET

It has been established that the securities market is very large-scale and risky for the financial security of our country. It was determined that the stock market is one of the most important parts of the economy of any country, including Ukraine, and with its help, investment resources and capital are transferred from one industry to another, that is, there is automatic regulation of investment processes in the economy of the country and regions. It is noted that the more correctly and efficiently the stock market will work, the faster and more intensively the country's economy will develop. Features of the stock market of Ukraine, its classification and structure are highlighted. The stock markets of the world's leading countries and the factors and risks affecting the volume of international transactions with securities are studied.

With the development of market relations, an increasingly important role is assigned to securities. The securities market is an integral element of the market economy. The stock market with its accompanying system of financial instruments is the sphere in which financial sources of eco-

¹ Zaporizhzhya National University. Ukraine.

² Academy of Financial Management. Ukraine.

³ Zaporizhzhya National University. Ukraine.

⁴ Zaporizhzhya National University. Ukraine.

conomic growth are formed, investment resources are concentrated and distributed. It has been proven that the securities market is gradually developing in our country at the present time. Practically all subjects of economic relations are directly faced with the accounting of transactions with securities, which means that there is a need to take into account the peculiarities of transactions with securities in practical activities, in one way or another, to participate in the securities market, so the tasks that are expedient to implement are proposed to ensure the efficiency of the stock market of Ukraine.

Keywords: securities market, stock market, risks, factors, tasks, global stock trading, assets.

Peer-reviewed, approved and placed: 04.05.2024.

Постановка проблеми. В умовах війни та наближення нашої Перемоги доцільно формувати стратегію відновлення економіки України, в якій значне місце буде займати діяльність фондового ринку. Тож, вивчення міжнародного досвіду функціонування фінансових ринків є нагальним питанням забезпечення повоєнного відновлення економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні в період війни та довоєнний період, коли формувалися основи ринкової економіки, зростає інтерес до фінансових аспектів економічного розвитку. Фінанси є досить складною системою за своєю структурою, взаємозв'язками, регулюванням та іншими параметрами. У цій системі фінансові ринки відіграють важливу роль з точки зору їх впливу на інші ринки та економічну систему в цілому. Функціонування фінансового ринку досліджували вітчизняні та закордонні науковці, а саме: Галенко Н. О. [1], Гринькова В. М. [2], Гужва Т.О. [3], Діденко В.М. [4], Діденко В.М. досліджував динаміку, проблемні питання та стратегічні напрмки розвитку фондового ринку в Україні.

Мета дослідження. Дослідити фондові ринки провідних країн світу та фактори і ризики, що впливають на обсяги міжнародних операцій з цінними паперами.

Основні результати дослідження. Фінансова діяльність будь-якої підприємницької структури нерозривно пов'язана функціонуванням фінансового ринку, розвитком його видів і сегментів, станом кон'юнктури тощо. А тому, конкуруючи між собою на товарних ринках, компанії мають повсякчас контактувати фінансовими ринками, що умовах переходу до ринкової економіки активно впроваджуються у фінансову систему [2].

Головною метою фондового ринку кожної держави становлення цілісного, високоліквідного, ефективного і справедливого ринку, регульованого країною і інтегрованого світові фондові ринки. Фондовим ринком сукупність відносин цивільно-правового характеру, що опосередковують рух капіталів у формі коштовних паперів. Він доповнює структурі фінансового ринку ринок банківських позик і тісно взаємодіє ним.

Особливості фондового ринку такі:

- фондовий ринок постійно виступає ринок ризикових капіталів, де збільшення і падіння курсів цінних паперів залежить від багатьох факторів, що варто завжди враховувати у практичній діяльності;

- курси цінних паперів, як їхня емісія залежить від рентабельності і кон'юнктури виробництва, економічного стану, від стану ринку позичкових

капіталів і рівня облікової ставки; - із розвитком акціонерного капіталу збільшується роль фондових бірж і позабіржового фондового ринку, де суперечності найбільш гострі, а їхній прояв глибший і сильніший. Позабіржовий фондовий ринок впливає на біржовий ринок і на всю банківську сферу своєю непередбачуваністю;

- прибуток акціонерних товариств стає відомим тільки після річних звітів, тому іноді курси акцій залежать від бажаних дивідендів. На підставі цього вони стають об'єктом спекулятивних дій, залежать від випадкових обставин, реклами, боротьби за збільшення або зниження курсів акцій;

- падіння курсів цінних паперів може бути подібним стрімким і непередбачуваним, що спричиняє катастрофічну паніку. Фондові ринки закриваються, угоди не укладаються, банкрутства досягають найбільшого розмаху. Утримувачі цінних паперів, особливо дрібні інвестори, розоряються. Зиски мають лише великі інвестори [1, с. 21].

В цьому процесі фондовий ринок стає інструментом централізації капіталу, а біржові кризи – методом цієї централізації; - кризи приводять до різкого скорочення емісії цінних паперів і падіння попиту на позичковий капітал. В економічній літературі фондовий ринок розглядається частина ринку позичкових капіталів, де відбувається процес купівлі-продажу цінних паперів: акцій і облігацій, їхня емісія.

Розрізняють первісний ринок, де відбувається емісія і первинне розміщення цінних паперів, і вторинний ринок, де відбувається купівля-продаж, котирування, обіг, зміни титулів власності на цінні папери. Як правило, це фондова біржа і позабіржовий ринок, що об'єднує загальне поняття – фондовий ринок.

Фондовий ринок має складну структуру, де перехрещуються інтереси багатьох учасників, кожен певною функціональною особливістю і метою діяльності. До них належать: емітенти – це країна чи якась юридична особа, що має право відповідно до закону випускати цінні папери; інвестори – це юридичні чи фізичні особи, що відповідно до закону мають право працювати з цінними паперами чи здійснювати купівлю-продаж пх метою отримання прибутку.

Ринок цінних паперів представляє собою механізм, за допомогою якого відбувається укладання угод між власниками грошових коштів і пх споживачами. На цьому ринку відбувається торгівля короткостроковими (грошовий ринок) і довгостроковими цінними паперами, такими як облігації і акції. Світовий кредитний ринок функціонує у тісному взаємозв'язку світовим фондовим ринком. Перш за все, це пов'язано з рухом довгострокових капіталів, котрий включає надання грошей зарубіжним країнам у вигляді довгострокових банківських позик (до 10 років).

У світовому масштабі найвищі позиції серед фондових ринків у світі займають ринки п'ятірки розвинутих країн, а саме США, Японії, Китаю, Великобританії і Франції, з домінуючою роллю ринку США (рис. 1.) [5].

Крім того, на обсяги міжнародних операцій з цінними паперами впливають фактори, такі як коливання валютних курсів, різниця у рівнях процентних ставок між країнами, регуляторні зміни та геополітична ситуація.

Ці чинники створюють як ризики, так і можливості для інвесторів та емітентів на глобальному ринку цінних паперів.

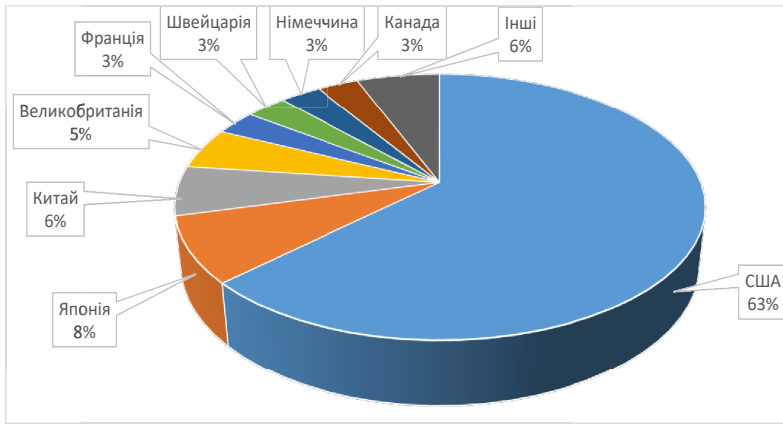

Рис. 1. Розподіл країн із найбільшими ринками цінних паперів у світі на 2023 р., [5]

У минулому столітті провідне місце в світовій біржовій торгівлі належало контрактам з реальним товаром, а нині частка угод з фінансовими інструментами стала переважаючою.

Динаміка та структура біржових активів на світовому біржовому ринку відображені на рис. 2 [6].

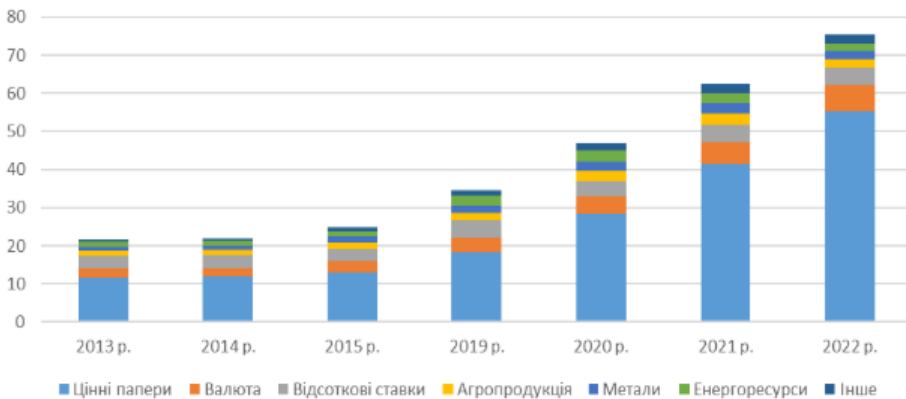

Рис. 2. Динаміка світової біржової торгівлі за видами активів, млрд. угод, [6]

Однак кредит у євровалюті не є єдиною формою міжнародного позики. Іншим способом отримання грошей є випуск цінних паперів є метою отримання коштів безпосередньо від інвесторів. Основними фондовими цінними паперами, що служать залученню позичкових коштів, виступають єврооблігації, євроакції і євроекселі. Ринкові цінні папери є фінансовими активами, котрі

легко продаються і купуються на організованому ринку інституціональними і приватними інвесторами. Найбільш поширеними цінними паперами для залучення позичкових коштів, призначених, головним чином, для фінансування інвестицій, є переважно облігації, що випускають уряди і компанії [4, с. 66].

Дані облігації передбачають зворотні платежі — погашення боргу і виплату відсотку. Це найбільший фінансовий ринок світу. Облігаційне фінансування, на відміну від випуску акцій, не тягне за собою участі у відносинах власності і не надає права голосу пп власнику. Особливо широко країна використовує облігації як засіб отримання кредитів.

Облігації — це різновид цінних паперів з твердим відсотком, котрі випускають країна або акціонерне товариство з якості торгового зобов'язання мінімальним ризиком. Це форма позики. Емітенту дешевше звернутися за коштами безпосередньо до інвестора без посередництва банку. Облігації продаються і купуються на біржі, і їх ціна залежить від попиту і пропозиції на них, від доходу, що вони приносять на рівні позичкового відсотку. Це більше надійні цінні папери, і доходи за ними виплачуються в першу чергу. Вони можуть випускатися з нульовим купоном, за якого відсоток визначається різницею між курсом випуску і вартістю при погашенні, і з процентною ставкою, що змінюється через регулярні проміжки часу. Власник облігації отримує фіксований дохід, що виплачується протягом всієї пп дії. Облігації можуть випускатися на термін до 10 років (короткострокові) і більш 10 років (довгострокові) [2, с. 41].

Необхідність державного регулювання ринку цінних паперів зумовлено такими причинами: по-перше, на ринку цінних паперів більшою мірою реалізуються національні інтереси держави, під якими розуміється комплекс макроекономічних і макрополітичних пріоритетів на сучасному етапі розвитку економіки країни; по-друге, на ринку цінних паперів постійно присутні та активно взаємодіють інтереси різних учасників ринку — емітентів цінних паперів, інвесторів, професійних учасників ринку (торговців цінними паперами, реєстраторів, депозитаріїв, інвестиційних фондів і компаній, керуючих їх активами і т. ін.) [4, с. 77].

Ці інтереси можуть вступати в протиріччя між собою і для забезпечення стабільності і правового впорядкування ринку, регламентування взаємовідносин між усіма його учасниками держава впроваджує відповідну систему регулювання; по-третє, головною дійовою особою на ринку цінних паперів виступає інвестор — вітчизняний або іноземний, юридична або фізична особа. Найбільш численним інвестором на ринку цінних паперів є населення, яке частіше за все не володіє спеціальними знаннями у сфері фондового ринку.

Без створення надійної системи захисту прав та інтересів інвесторів на ринку цінних паперів, насамперед фізичних осіб, неможливо забезпечити подальший розвиток ринку капіталів. Формування і постійне вдосконалення такої системи під силу тільки державі. Таким чином, регулювання ринку цінних паперів — це об'єднання в єдину систему певних методів і прийомів, що дозволяють упорядкувати діяльність усіх його учасників і операцій між ними шляхом встановлення державою певних вимог та правил задля підтримки рівноваги взаємних інтересів всіх учасників.

Таким чином, сучасні поняття фондового ринку та ринку цінних паперів мають значні спільні риси, проте скасувати будь-яке з них без втрати якості опису процесів неможливо. Єдність сутності цих понять задається єдністю базових функцій і наявністю єдиного об'єкта обігу – грошових ресурсів. Відмінності понять пов'язані з існуванням різних інституційних форм, спрямованих на організацію цього обігу, різних форм трансформації грошових ресурсів, фінансових інструментів. Аналіз праць і досліджень щодо сутності поняття «фондовий ринок» дозволив нам визначити основні характерні особливості, які є ключовими і покладаються в основу визначення поняття різними науковцями та дослідниками, і сформулювати власне визначення цієї дефініції. На основі проведених досліджень можна стверджувати, що поняття «фондовий ринок» і «ринок цінних паперів» не можуть використовуватися як синоніми.

Головною міжнародною організацією світового механізму фондових бірж є Міжнародна федерація бірж (WFE), до складу якої входить 55 біржчленів: Нью-Йоркська, Міжнародна (Лондонська), Німецька, Токійська та ін. Розвиток бірж-членів WFE відображає сучасні дійсні тенденції розвитку світу [7].

Найбільшими фондовими ринками у світі є ринки США, Японії й Великобританії. Однак чемпіоном в цьому відношенні виступає фондовий ринок США, який користується особливою популярністю у світі. На його частку припадає більше третини сукупної курсової вартості акцій (майже 7 трлн. дол. США) і половина облігаційної заборгованості (10 трлн. дол. США). За обсягом ринкової капіталізації він перевищує всі найбільші ринки разом узяті. На сьогоднішній день у світі склались найбільші центри з торгівлі фондовими цінними паперами (облігаціями, іноземними й національними акціями): - облігаціями – Великобританія, Німеччина, Швеція, Франція, Італія, Данія; - національними акціями – Великобританія, Німеччина, США і Японія; - іноземними акціями – Великобританія. Універсальним найбільшим світовим центром торгівлі цінними паперами залишається Лондон. Йому немає рівних у світі з торгівлі акціями іноземних емітентів [9].

Міжнародні фондові ринки концентруються у міжнародних фінансових центрах – місцях зосередження спеціалізованих фінансово-кредитних інститутів. Залежно від обсягів операцій, спектра інструментів, валютного законодавства та інших факторів розрізняють фінансові центри місцевого, регіонального і світового рівнів. У міжнародних фінансових центрах здійснюються міжнародні валютні, позикові, фінансові операції, угоди з цінними паперами, золотом.

До них належать Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Сингапур, Гонконг, Франкфурт-на-Майні, Цюрих, Бостон, Сеул, Чикаго тощо. Історично вони виникли на базі національних ринків, а після розвинулися на основі світових валютних, кредитних, фінансових ринків, ринків золота. До 2019 р. найбільшим фінансовим центром у світі вважався Лондон. Проте наразі цю позицію зайняв Нью-Йорк. В першу чергу, Brexit спричинив подібний перерозподіл сил на світовій арені. Про це свідчать результати опитування топменеджерів фінансового сектора, проведеного консалтинговою компанією Duff & Phelps [10]. Нью-Йорк визнали провідним світовим

фінансовим хабом 56% еспондентів, тоді як Лондон тільки 34%. Позиції Лондона порівнянні 2018 роком погіршилися на 19 відсоткових пунктів (в.п.), Нью-Йорка – покращилися на 14 в.п. Нью-Йорк визнали провідним світовим фінансовим хабом 56% респондентів, тоді як Лондон тільки 34%. Позиції Лондона в порівнянні з 2018 роком погіршилися на 19 відсоткових пунктів (в.п.), НьюЙорка – покращилися на 14 в.п.

Найбільш перспективними топ-менеджери вважають азіатські фінансові центри. Майже кожен п'ятий респондент прогнозує, що уже через 5 років азіатське місто очолить рейтинг найважливіших фінансових центрів. Оптимістично оцінюються можливості Шанхаю, котрий, як очікується, в майбутньому випередить Сінгапур і Гонконг. Міжнародний фондовий ринок сформувався в результаті масового вивезення капіталу, насамперед в тих країн, що з власниками найбільших ТНК і банків. Його формування прискорене такими процесами: науково-технічним прогресом; розвитком інтеграційних процесів; успіхами у розвитку банківської і біржової справи; введенням спільних багатонаціональних валют; певною стійкістю валютних курсів; збільшенням кількості проєктів, що передбачають використання капіталу різних країн.

Висновки. До висновку необхідно відмітити, що сьогодні перед українським ринком цінних паперів постає ряд проблем, швидке і ефективне рішення яких стане поштовхом до його подальшого розвитку.

Це такі завдання, як:

- контроль за діями учасників ринку цінних паперів з метою обмеження монополістичної діяльності;
- комп'ютеризація фондового ринку і створення єдиного інформаційного простору для підвищення інформованості суб'єктів ринку;
- захист інтересів інвесторів і потреба удосконалення процедури реєстрації цінних паперів та захист їх від підробки;
- встановлення чітких засобів відповідальності державних та комерційних структур за порушення процедури випуску та обігу цінних паперів. В нашій країні відбувається поступовий розвиток ринку цінних паперів. В ході державних реформ була досягнута деяка стабілізація в економіці, зокрема значно були уповільнені темпи інфляції, забезпечувалася певна стабільність національної валюти, що, певно, сприяло становленню та зміцненню біржового ринку і торгівлі цінними паперами.

Зараз підприємства можуть інвестувати кошти в державні цінні папери та одержувати при цьому деякий прибуток. Основна проблема вексельного обігу в нашій країні - це нестабільна економічна система, недовіра партнерів один до одного і бажання одержувати оплату за товар і послуги за фактом відвантаження або з попередньою оплатою.

Мало керівників, що вірять в надійність векселів в нашій країні і в можливість отримати гроші потім, якщо вони не отримані по факту. Тим не менше, процеси, що відбуваються в нашій країні, повинні призвести до нормального функціонування системи цінних паперів, що в кінцевому рахунку покращить інвестиційний клімат в Україні, сприятиме розвитку національного виробництва.

Міжнародний фондовий ринок — це невід’ємний інструмент перерозподілу капіталу в світі. Сучасні міжнародні ринки цінних паперів розвиваються у напрямку глобалізації, інституціоналізації, технологізації, скорочення кількості фондових бірж до однієї для країни, дематеріалізації та електронного обігу цінних паперів тощо.

1. Галенко Н. О. Міжнародний фондовий ринок в контексті глобальної фінансової системи: специфіка взаємодії URL: <http://perspektyva.dp.ua/files/articles.pdf>
2. Гринькова В. М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності. Харків : ХДЕУ, 2015. 254 с.
3. Гужва Т.О. Роль фондового ринка в економіці України. Держава та регіони. Серія: економіка підприємства. 2019. № 3. С. 23- 27.
4. Діденко В. М. Тенденції, проблеми та перспективи діяльності фондового ринку в Україні. Наук. вісник БДФА. Економічні науки : зб. наук. праць. Міністерство фінансів. 2019. С. 35-41
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку URL: <http://www.nssmc.gov.ua/>
6. Д’яконова І. І. Удосконалення банківських операцій і попередження ризиків як умова зміцнення банківської системи України : монографія. Суми : Університетська книга, 2017. 88 с
7. Jesse Pound. (2019). Global stock markets gained \$17 trillion in value in 2019 URL: <https://www.cnbc.com/2019/12/24/globalstock-markets-gained-17-trillion-invalue-in-2019.html>.
8. BBC (2020). US oil prices turn negative as demand dries up. URL : <https://www.bbc.com/news/business52350082>.
9. Куліш, О. Основні протиріччя фондового ринку: сутність та форми їх регулювання. Наукові записки : Зб. наук. праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль: Економічна думка, 2016. С. 214- 216.

-
1. Halenko N. O. Mizhnarodnyi fondovyi rynek v konteksti hlobalnoi finansovoi systemy: spetsyfyka vzaiemodii URL: <http://perspektyva.dp.ua/files/articles.pdf>
 2. Hrynkova V. M. Problemy rozvytku investytsiinoi diialnosti. Kharkiv : KhDEU, 2015. 254 s.
 3. Huzhva T.O. Rol fondovoho rynku v ekonomitsi Ukrainy. Derzhava ta rehiony. Seria: ekonomika pidpryemstva. 2019. № 3. S. 23- 27.
 4. Didenko V. M. Tendentsii, problemy ta perspektyvy diialnosti fondovoho rynku v Ukraini. Nauk. visnyk BDFA. Ekonomichni nauky : zb. nauk. prats. Ministerstvo finansiv. 2019. S. 35-41
 5. Natsionalna komisiia z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku URL: <http://www.nssmc.gov.ua/>
 6. Diakonova I. I. Udoshkonalennia bankivskykh operatsii i poperedzhennia ryzykiv yak umova zmit-snennia bankivskoi systemy Ukrainy : monohrafiia. Sumy : Universytetska knyha, 2017. 88 s
 7. Jesse Pound. (2019). Global stock markets gained \$17 trillion in value in 2019 URL: <https://www.cnbc.com/2019/12/24/globalstock-markets-gained-17-trillion-invalue-in-2019.html>.
 8. BBC (2020). US oil prices turn negative as demand dries up. URL : <https://www.bbc.com/news/business52350082>.
 9. Kulish, O. Osnovni protyrichchia fondovoho rynku: sutnist ta formy yikh rehuliuvannia. Naukovi zapysky : Zb. nauk. prats kafedry ekonomichnoho analizu Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu. Ternopil: Ekonomichna dumka, 2016. S. 214- 216.